

BANDOSITATS AL TERME D'ÒDENA,
UN EXEMPLE DE PRINCIPIS DEL SEGLE XVI:
ELS AGUILERA DEL MAS AGUILERA DE LA COSTA
ELS GRAU DEL MAS GUARRO (1)

XAVIER JORBA I SERRA

(1) Avui dia el mas Guarro és el mas Brunet d'Òdena.

INTRODUCCIÓ

La bandositat o guerra privada entre individus de qualsevol condició social, també podia designar el conjunt de seguidors i efectius estables o eventuais d'un bàndol. Els bàndols es formaven segons afinitats familiars o feudo-vasallàtiques ben precises, encara que el nombre dels adherents podia incrementar-se amb el clientelisme o el reclutament de partides armades. Les lluites de faccions podien respondre a motivacions molt diverses. Podien ser causades per conflictes d'herència, per buscar avantatges personals, per satisfer l'honor de la família, per plets, o per la discussió dels nous equilibris locals de poder.

Capítols de cort com els de 1503-1512 intentaven regular les bandositats. Així el 1503 és declarat "*bara e traydor [...] e sos bens publicats e aplicats al senyor del territori [on s'ha comès el delictes]*" l'ofès que, sense esperar cinc dies després "*del deseiximent ab lletres o carta pública*", agredeixi el "*pare, fill, germà, oncle, nebot, cosin germà o altre parent, amic, servidor, valedor o familiar*" de l'ofensor "*entès empero e declarat que los acompanyants aquells qui pendran venjança servada la forma de la present constitucio no sien compresos en las penas de la present constitucio*". Es pretenia trencar la cadena de solidaritat familiar i particular que podia multiplicar els greuges individuals. Les agressions físiques podien arribar a parents de cinquè, sisè grau o més. Altres capítols de cort de 1510-1512 retiraran el qualificatiu de "*bara e traydor*", i anul·laran la pena de confiscació de béns que penalitzava la descendència del castigat, alhora que condemnaven a tots "*los que desafiaren universitats en nom propi o ficto o persones privades en nom ficto, encorrega en pena de mort natural*".(2)

La reglamentació de les bandositats possibilitava la intervenció reial. Les lluites entre particulars no necessitaven el consentiment reial, però els contendents estaven obligats a observar determinades formalitats com la presentació d'un cartell públic de desafiament davant l'adversari, la seva acceptació i el manteniment posterior d'un breu termini d'inactivitat passat el qual, els contendents podien fer-se dany mútuament fins que les parts en conflicte no arribessin a concertar treva o concòrdia. En cas de no haver-hi el desafiament previ, danys o lesions en béns i individus no implicats en el conflicte, les autoritats podien penalitzar les hostilitats i obligar a signar treves temporals.

Hi ha varies explicacions del perquè de les bandositats. Alguns autors es decanten pel problema demogràfic segons el qual, els fills segons dels masos no tenien cap més altra sortida que formar part d'aquests bàndols en quedar-se sense terres per l'existència de la institució de l'hereu, -sempre i quan la família d'on provenien no tinguessin el poder i la capacitat necessària per poder cedir

(2) N. SALES; *Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII*. "Història de Catalunya". Volum IV. Barcelona, 1989.

als cabalers, masos rònecs d'igual grandaria que el mas pairal o trobar-los-hi un matrimoni que els mantingués dins del mateix nivell social-, però, reafirmant la seva fidelitat i obligacions familiars a l'hereu del mas d'on provenien en cas de conflicte o fidelitat envers el senyor del domini útil pel qual treballaven com a mossos en cas de rivalitat i baralles. La documentació ens ha permès conèixer alguns dels membres que formaven part del bàndol dels Grau l'any 1522, com Andreu Grau menor de dies, en Joan Regordossa major de dies del mas Regordossa de Castellfolli del Boix i el seu fill Joan Regordossa menor de dies, en Gabriel Regordossa de Jorba, en Vergos de Cervera - l'any 1525 havia estat penjat a Barcelona -, en Pau i Joan Torrabrunes de Santpedor, en Bartomeu Canyelles de Castellsbell i en Bernat, gascó mort l'any 1523, víctima de la lluita de faccions. (3) I també la composició de part dels membres del bàndol de l'Aguilera l'any 1525 "... en Johan Busquer -fadrí- del mas Conill del terme del dit castell de Òdena y Berthomeu Bonastre natural del dit terme per ara habitant en Agualada y Jaume Sucarrades de la vila dels Prats del Rey y hun ques diu Benet Casollera parayre del mas de Perafita del terme del castell de Robio y tambe he hoyt dir que y havie hun fill de Maduxer del terme del castell de Robio... en Major fill de Miquel major del mas Major del terme del castell de Masana...". (4)

Altres autors assenyalen les males collites que hi haurà al llarg del segle XVI, que arribaran a tenir una periodicitat decennal, juntament amb l'augment del preu de les subsistències, i la conseqüent aparició de les pestes. També s'ha assenyalat com un altra causa la paralització de l'aparell de la justícia. Santiago Sobrequés relaciona les bandositats amb el control del poder municipal, mentres que Eulàlia Duran, insisteix sobre el desplaçament de les lluites dels castells a les ciutats. Francesc de Gilabert bandoler i autor de tractats polítics del segle XVI afirmava "*No hay bandosidad que no tenga sus principios en agravio personal o de cosa muy propia (...) por la mayor parte los que levantan cuadrillas, antes de licenciarse para tan feo acto como el de robar, consumen primero sus haciendas siguiendo la venganza de sus pundonores*". (5)

Les guerres privades no eren un privilegi exclusiu de la noblesa; la pagesia i els menestrals també tenien llicitud per poder fer-les. Com deia mossen Segura, "*abunden extraordinàriament les treves en aquest segle setze, que per lo que veig en los documents igualadins, pot anomenar-se lo segle de les bandositats*". (6) En el cas concret d'Òdena, podem observar com al llarg de tot el segle XV i XVI, els llibres i documents notariais fan referències constantment a la signa-

(3) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa nº 548. Any 1522.

(4) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa nº 253. Any 1525.

(5) TORRES, X.; *Els Bandolers (S.XVI-XVII)*. Vic, 1991.

(6) J. SEGURA; *Història d'Igualada*. Volum I. Barcelona, 1907-08.

tura de treves entre els habitants del mateix terme. A mode d'exemple, tenim les treves signades el 13 de febrer de 1482 entre el bàndol format pels germans en Joan Aguilera del mas Aguilera, Bernat Aguilera del mas Bocater i Jaume Aguilera del mas Rossinyol de Moragues, i el bàndol d'en Marc Calvet, Jaume Calvet, pare i fill del castell d'Òdena, Pere Roca de la Pedrissa i Bartomeu Santhomas també del castell d'Òdena, (7) o les treves temporals signades el 24 juny de 1493 entre els Vives de Montbui i els Aguilera d'Òdena, (8) o les signades el 28 d'octubre de 1518 entre Andreu Grau del mas Guarro d'Òdena i Joan Morera del mas Vilella de Castellfolit del Boix. (9)

En general i més concretament en el cas que volem exposar, coneixem amb força detall les seqüències dels fets i les violències de bàndol ocorregudes entre el 1519 i el 1525, entre els Aguilera del mas Aguilera i els Grau del mas Guarro, a més de totes les conseqüències per les involucracions que hi haurà per la via de les solidaritats i obligacions familiars que afectarà a parents, amics, mossos i valedors.

DIFERENCIACIÓ EN EL SI DE LA COMUNITAT PAGESA ODENENCA. CONSOLIDACIÓ D'UNA ELIT RURAL

Després de la pesta negra i al llarg del segle XV comencem a trobar dins de la comunitat pagesa d'Òdena un grup de famílies que tenen i van assolint uns patrimonis considerables, fonamentats en primer lloc, en l'estabilitat dels títols possessoris de les seves terres, en segon lloc, en l'annexió de masos rònecs sia per la via de la compra a l'antic propietari, sia per la via de l'establiment per part del senyor directe, sia per la via de l'ocupació espontània, i en tercer lloc, gràcies a una política d'estratègia matrimonial basada en la creació d'un sistema de lligams de solidaritat entre famílies semblants socialment dins de la mateixa parròquia o veïnat.

Aquesta pagesia benestant es convertirà en la classe dirigent de la seva comunitat i anirà ocupant tots aquells càrrecs importants dins de la Universitat, com podia ésser el càrrec de batlle, tant del duc de Cardona com del monestir de Montserrat, (10) on s'haurà de discernir sobre els censos i bans, com en el càrrec d'administració de patrimonis tant d'altres com els propis de la comunitat com podien ésser, per exemple, els béns de les capelles de St. Bernabé d'Aguilera, o la de St. Sebastià. Com diu Francesc Valls, s'hauria produït un acostament entre les posicions del senyor del domini directe i la pagesia més benestant.

(7) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Pere Franquesa, n° 1176.

(8) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Pere Franquesa, n° 50.

(9) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, n° 80.

(10) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari desconegut, n° 1049

LOCALITZACIÓ GEOGRÀFICA I GRANDÀRIA DELS MASOS AGUILERA I GUARRO A PRINCIPIS DEL SEGLE XVI

El mas Aguilera es troba situat a mig vessant, sota el puig Aguilera, a la banda oriental del terme d'Òdena, i delimitat pel nord per la vall de St. Bernabé, a l'oest pels torrents de Corderes i de St. Bernabé i pel sud pel que antigament s'anomenava la vall dels Aldorrells. La seva ubicació responia al fet que els Aguilera formaven part dels primers repobladors de la Conca d'Òdena: establiment de l'habitatge en una zona isolada, amb un relleu més o menys trencat, amb prou aigua (font de l'Aguilera, torrents de Llobetes i de Corderes), amb boscos al costat de l'habitatge (serra de l'Aguilera) i proper a la fortificació senyorial dels Òdena. La seva extensió era de cinquanta jornals de llaurada de mules segons el capbreu de l'any 1535, a més de la serra de l'Aguilera i de tres peces de terra de cinc jornals. (11) Cal recordar que l'estudi de la grandària dels masos esdevé obstaculitzada per la manca d'informació real sobre les seves dimensions en termes precisos -explicitació només de la terra de conreu i silenci de les terres de bosc o improductives-. Els capbreus només volien garantir el domini de sostracció d'aquestes terres productives i no prestaven atenció a la resta de terres de les quals no treien cap profit fiscal.

Mas Aguilera

(11) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Joan Martí Franquesa, nº 1014.

El mas Guarro situat al nord-est del terme d'Òdena, a mig vessant de la serra de Castellfollit del Boix, i delimitat per l'est pel torrent de Vilades, respondrà també a les mateixes característiques que el mas Aguilera, en quant a la seva ubicació, encara que últimament s'ha descobert que el mas Guarro ja era un establiment rural de tipus indígena anomenat pels escriptors romans aedificia o tuguria -cabana-. (12) L'extensió del mas Guarro era de cinquanta jornals de llaurada de mules segons el capbreu de 1535.

DIFERENTS POLÍTIQUES D'ENGRANDIMENT DEL DOMINI ÚTIL:

1a etapa: 1400-1500

El mas Aguilera sortirà més enfortit que el mas Guarro de la crisi demogràfica del segle XIV, i això es veurà reflectit en la política d'absorció de masos rònecs que efectuarà al llarg dels segles XV i XVI, i que constituirà la base d'una unitat d'explotació molt més gran que aquella de què disposava abans de la gran pesta. A mitjans del segle XV, Ferrer Aguilera com hereu del mas Aguilera, voldrà posar les bases perquè els seus fills segons mantinguin el nivell social semblant al mas principal i iniciarà l'annexió de masos rònecs per la via de l'establiment emfitèutic. D'aquesta manera consegueix l'establiment emfitèutic del mas Bocater (13) de vuit jornals, del mas Carrera de vint-i-quatre jornals i del mas Noguer de vuit jornals, a més de les terres que tenien alevades aquests citats masos que eren trenta jornals per a Bernat Aguilera, mentres que l'establiment emfitèutic del mas Rossinyol de Moragues (14) de quinze jornals, i del mas d'en Torra de dotze jornals, i les terres alevades de tots dos masos que eren quaranta sis jornals serà per a Jaume Aguilera.

Al mateix temps, el mas Aguilera també incorporarà masos rònecs, però, per mitjà de la compra als antics propietaris. Així, Joan Aguilera comprarà el desembre de 1479 a Bernat Ventallols, pel preu de deu lliures, el mas Mercadal d'Aguilera de deu jornals juntament amb les terres alevades de quinze jornals. (15) Vint anys més tard, el 1497, Jaume Ventallols hereu del mas Ventallols voldrà ratificar la venda feta pel seu pare, obligant a Joan Aguilera a pagar cinc lliures. (16) Aquesta adquisició serà important, doncs aquestes terres limitaven amb les terres del mas Aguilera i amb les terres del seu germà Jaume Aguilera. Aquesta no serà l'única adquisició; quatre anys més tard, el juny de

(12) M. TERMENS: *Òdena "Història de l'Anoia"*. Volum I. Manresa 1988.

(13) Actualment el mas Bocater és el mas Roca del Bocater d'Òdena.

(14) Actualment el mas Rossinyol de Moragues és el mas Macià d'Òdena.

(15) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Pere Franquesa, nº 1175.

(16) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Pere Franquesa, nº 67.

1483, comprarà a Antoni Corderes el mas Corderes de quaranta dos jornals i quatre jornals de terra aglevada.(17)

Per contra, els Grau no tindran una continuïtat en la possessió de les seves terres. El 1403 habitaven el mas Vilades que estava format per dues masies, una en propietat de Bernat Grau i l'altra de Pere Vilades.(18) Al poc temps, en Bernat Grau vendrà la seva casa i terres a Pere Vilades. El destí de la família Grau serà el mas Granelles on segurament estaven de masovers. La situació social de la família Grau diferia enormement dels Aguilera. Segurament aquests últims disposaven de més diners, vestien millor, s'alimentaven més abundantment, vivien en un mas més còmode i podien oferir uns estudis als seus fills. Per poder millorar la seva situació, i davant la pèrdua del cap de casa Pere Grau, l'hereu Andreu cercarà una pubilla que pugui aportar com a dot el domini útil del mas d'on sigui originària. Aquesta pubilla serà Bartomeva Guarro filla de Gabriel Guarro del mas Guarro, mas veí del mas Granelles. El matrimoni se celebrarà el febrer de l'any 1482 i comportarà pels Grau deixar l'explotació del mas Granelles.(19) Aquest matrimoni aportarà als Grau una altra avantatge, ésser "*... franch de tots usatges censos questes forses e amprius e de totes altres exactions que per grat o per força fer degues e prestar tenguda...*". (20) Aquesta franquesa la gaudien els Guarro des del temps de Ramon Guillem d'Òdena.

2a etapa 1500-1535

Durant aquest període es produeix el relleu generacional en el mas Aguilera; al capdavant de la heretat hi trobarem a Pere fill d'en Joan, el qual continuarà participant en el repartiment de la possessió del domini útil que es produïa en les terres anoiénques. El març de l'any 1511, Bernat de Montargull senyor del castell de la Tallada arrendarà per un any la peça de terra anomenada *Lo Domenge del Senyor*. (21) Desconeixem quina era la seva extensió, quin era el cens a pagar, i quins eren els interessos del mas Aguilera per tenir terres arrendades en aquelles contrades.

L'any 1515 s'assoleix un dels objectius perseguits pel mas Aguilera: la incorporació del mas rònc anomenat Gavarro o Cardona d'uns trenta jornals.(22) Aquesta incorporació que es realitzarà per mitjà de la compra del domini útil a Francesc Gavarro antic propietari del mas pel preu de dotze lliures, significarà

(17) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Joan Martí Franquesa, nº 1014.

(18) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Joan Martí Franquesa, nº 1014.

(19) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Pere Franquesa, nº 1176.

(20) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Joan Martí Franquesa, nº 1014.

(21) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 74.

(22) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 78.

pels Aguilera la consecució d'una propietat continua, ja que el mas Gavarro limitava per ponent amb el mas Corderes i per l'est amb el mas Aguilera.

La incorporació del mas Gavarro, haurà estat el resultat d'un llarg procés d'endeutament per part dels Gavarro, provocat potser per les males collites o per les exaccions. El cert, és que els Gavarro abandonen el mas i traslladen la seva residència primer a Igualada i després a Sant Andreu de la Barca. Possiblement durant aquest període d'abandonament, els Aguilera arribaran a un acord amb els Gavarro, per mitjà del qual, a canvi d'explotar les seves terres, ells pagarien tota una sèrie de deutes fins arribar al preu real del domini útil.

Per últim, el 1519, Pere Aguilera aconsegueix l'establiment del domini útil per part del tresorer del duc de Cardona dels masos Granelles, Rossinyoles i de les Rovires que en conjunt sumaven més de cent jornals, (23) pel seu fill Pere, fruit del seu segon matrimoni i al qual sembla voler dotar per formar una unitat d'explotació independent del mas principal. El fet que Pere sigui menor de dies farà que aquestes terres estiguin unides al mas Aguilera fins a la seva majoria, l'any 1531. Tres anys abans, el 1516, en Francesc Aguilera del mas Rossinyol de Moragues, cosí-germà d'en Pere, aconsegueix l'establiment del mas Coll de Sança de trenta jornals. (24) Serà durant aquesta època, que el mas Aguilera afegirà el sobrenom *de la costa* per diferenciar-se de les branques fadrísternes. Per altra part, Melcior Aguilera del mas Bocater, hereu d'en Bernat, no voldrà continuar davant de l'explotació i vendrà per tretze lliures els tres masos a Pere Roca de la Pedrissa. Abans de vendre'ls, els seus germans Simò i Marquesa havien renunciat a l'herència. (25)

Si durant el segle XV, els Grau no portaren a terme cap tipus d'annexió de masos rònecs, la situació al segle XVI serà ben diferent. L'abril de 1516, el tresorer del duc de Cardona estableix a Andreu Grau el domini útil dels masos Guixar i Janer que sumaven prop de cinquanta jornals, (26) i l'arrendament per sis anys del mas Granelles. (27) Dos anys més tard, Andreu Grau accepta l'arrendament del mas Rossinyoles per temps de nou anys. (28) Sembla ser que l'establiment del domini útil als Aguilera d'aquests masos arrendats als Grau i la no finalització del temps del contracte, motivarà la lluita de faccions entre les dues famílies. Per últim, la concertació de matrimoni entre l'hereu Pere Grau i la pubilla del mas Arbossar, oferirà l'oportunitat d'ampliar el patrimoni. La incorporació per via de dot, al mas Guarro de tot el mas Arbossar de més de cent cinquanta jornals, serà una bona ocasió per aglutinar un mas fronterer.

(23) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Joan Martí Franquesa, nº 1014.

(24) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 79.

(25) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 72.

(26) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 79.

(27) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 79.

(28) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 80.

EL MATRIMONI I LA SEVA FUNCIO EN EL SI DE LES DUES FAMÍLIES

Les estratègies matrimonials que determina cada família condicionarà el bon funcionament del mas, no només per la creació de lligams de solidaritat entre famílies semblants de la mateixa parròquia o veïnat, sinó també pel dot que podien aportar les novingudes al mas o la sagnia econòmica que podia significar el satisfer en diners els dots de les filles per poder mantenir intangible la unitat territorial de l'explotació en profit de l'hereu i el sacrifici dels cabalers que escollien el celibat i la vida al mas d'origen on aportaven la seva força de treball. En aquest sentit, el contracte matrimonial no era res més que un mercat local i comarcal on cada família intercanviava les noies a canvi d'un dot.

La política matrimonial que portaran a terme les dues famílies serà l'aspecte més destacable pel que fa a les conseqüències que tindrà sobre el patrimoni. Així, en Pere Aguilera tindrà dues mullers de les quals en desconexem els seus cognoms, encara que suposem que la primera na Margarida, era d'un mas odenenc, mentre que la segona na Beneta seria com a molt d'un mas de la comarca. De la primera muller coneixem els següents fills : en Bartomeu l'hereu, Antoni, Francesc, Salvadora, Margarida i Candia. De la segona muller coneixem: en Pere, Joan, Onofre, Gabriel, Margarida i Eleonor.

En Bartomeu havia concertat el seu matrimoni amb la pubilla del mas Oranies l'any 1511. Na Joana Martí havia d'aportar teòricament com a dot tot el mas d'Oranies, però, la mort dels seus pares, va fer que l'any 1509 "*... a consell de sos curadors y algunes altres de sa parantela feu y ferma a Anthoni Marti honche seu paternal y als seus del dit mas de Oranies terres honors e possessions de aquell ...*", (29) a canvi d'un matrimoni amb un hereu, que en aquest cas havia d'ésser Joan Major del mas Codinelles de Robio. El fet és que el matrimoni no es va arribar a realitzar i l'any 1511 pacten la unió matrimonial amb Bartomeu. (30) Pels Aguilera l'objectiu del matrimoni era ampliar l'heretat, amb la qual, dominarien directe i indirectament la majoria de les terres de la franja est del terme d'Òdena -el mas Oranies, el mas Rossinyol de Moragues, el mas Aguilera, el mas Aguilera de les Rovires, el mas Vilades, el mas Sabata, el mas de l'Abella, i el mas Potes, i tots ells, amb els seus masos rònecs-. El matrimoni es va portar a terme i els Aguilera no es van resignar a acceptar l'acte notarial de 1509, interposant un plet que duraria fins el 1550. (31)

A la mort de Joana, Bartomeu es tornarà a casar l'any 1525 amb Joana Orpinell del mas Berengueres de la Llacuna, vídua d'Antoni Bou d'Orpi. (32) La relació

(29) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Pere Franquesa, nº 67.

(30) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Pere Franquesa, nº 67.

(31) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Joan Martí Franquesa, nº 164.

(32) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 87.

entre les dues famílies s'inicia l'any 1507, quan una filla del mas Berengueres es casa amb Pere Miquel, el qual juntament amb els seus pares treballaven i habitaven en el mas Aguilera. (33) A més en Margarida Aguilera filla d'en Francesc Aguilera cosí d'en Pere Aguilera estava casada amb l'hereu del mas Berengueres. (34)

Antoni Aguilera contraurà matrimoni l'any 1534 amb la pubilla del mas Magre de Tous, (35) i de Francesc només en coneixem el seu testimoniatge en alguns actes notariais. L'any 1520, na Margarida contraurà matrimoni amb Joan Torra de Nunça hereu del mas Traver de Jorba, (36) mentres que Candia celebrarà les seves noces l'any 1522 amb Pere Vidal hereu d'un mas de la Torra de Claramunt, (37) alhora que Salvadora serà casada amb Pere Vilades alies Casalmiga hereu del mas Vilades d'Òdena l'any 1508. (38)

Pere Aguilera voldrà que els fills del segon matrimoni tinguin una situació social semblant als seus germanastres. Així en Pere com a primer fill mascle serà dotat amb l'establiment dels masos Rovires, Rossinyoles i Granelles per poder arribar al matrimoni amb un bon patrimoni. Signarà contracte matrimonial l'any 1531 amb Magdalena Figuera filla del mas Condals del terme de la Guardia de Montserrat.(39) Eleonor contraurà matrimoni el mateix any 1531 amb Vicens Morera fill del mas Joan del terme de Guardiola. El dot de n'Eleonor segons un document de l'any 1533 s'haurà invertit en la compra dels masos Sabata, Torramiga i Martines d'Òdena, fins aquell moment propietat del seu oncle Antoni Vidal. L'any 1543 hi haurà una confirmació de l'establiment.(40) En Joan i Gabriel seran cabalers concos que treballaran en els masos dels seus germans; en Joan en l'heretat d'en Pere (41) i en Gabriel en l'heretat del mas Sabata. (42) Onofre anirà a viure a Barcelona i desconecem si va arribar a casar-se, mentre que Margarida que deuria ser la germana petita es casarà l'any 1554 amb Joan Gavanell d'origen francès.(43)

D'altra banda, la família Grau continuarà amb la recerca del millor partit per a l'hereu i de casaments avantatjosos pels fadrísters. Potser per les passades mortaldats o per la falta d'un hereu major d'edat que pogués aportar i garantir la

(33) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Pere Franquesa, nº 205.

(34) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Joan Martí Franquesa, nº 165.

(35) AHCI. Secció API. Notari Maties Ledó. Caixa nº 120.

(36) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 205.

(37) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 206.

(38) AHCI. Secció API. Caixes sense classificar. Conca d'Òdena nº 12.

(39) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 93

(40) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Joan Martí Franquesa, nº 148.

(41) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Varis notaris, nº 1089.

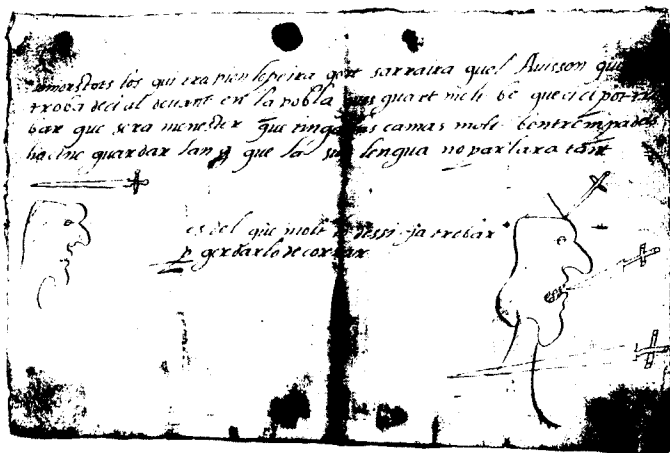
(42) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Varis notaris, nº 1089.

(43) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Salvador Gonçal de Fries, nº 116.

seva força de treball al mas, el mas Guarro anava a passar a mans d'una pubilla. Aquesta situació serà aprofitada per Andreu Grau que es casarà l'any 1482 amb Bartomeva pubilla del dit mas. Anys més tard, fruit d'aquest matrimoni, l'hereu Pere concertarà matrimoni amb la pubilla del mas Arbossar, i l'any 1526 tornarà a casar-se amb Joana Soteres del mas de la Molella de Castellolí, (44) mentre l'any 1506, Margarida contraurà matrimoni amb Joan Morera de Castellar, (45) i l'any 1517 Joana ho farà amb Antoni Mussarro pagès de Capellades. (46) Antoni Grau es casarà amb Angelina Regordosa, mentre que els altres fills coneguts, Andreu, Joan, Gabriel i Miquel suposem que es van mantenir concos.

LLUITA DE FACCIIONS I TREVES

La guerra privada o bandositat entre els Aguilera i els Grau suposem es va iniciar l'any 1519 per motiu de l'establiment enfitèutic dels masos Rovires, Granelles i Rossinyoles per part del tresorer del duc de Cardona als Aguilera, quan en aquells moments els Grau tenien en arrendament els masos Granelles - 1516- i Rossinyoles -1518- i aspiraven a posseir en un futur el seu domini útil. Sembla ser que els Grau inicien la lluita de bàndols al sentir-se afectats econòmicament davant la pèrdua de les dues explotacions agrícoles. Seguint la reglamentació de les bandositats, degueren clavar la carta del repte o cartell públic de desafiament a les portes de l'església de St. Pere d'Òdena per demanar el suport de Déu i de la comunitat. No obstant això, ni l'església ni l'autoritat local es degueren alegrar del inici d'una nova revenja privada.

Exemple de cartell públic de desafiament (segle XVI)

(44) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, n° 88.

(45) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Pere Franquesa, n° 66 i n° 1120.

(46) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, n° 1072.

Durant el període de temps que va de 1519 al març de 1522, any de la primera concòrdia o signatura de treves, no hem trobat cap acte o referència notarial que ens expliqui els greuges que s'havien produït entre els dos bàndols. La signatura de treves de 1522 ens dona a conèixer quins són els protagonistes principals d'aquesta lluita. Per part dels Aguilera en Pere i els seus fills en Bartomeu, Pere i Francesc, mentre que per part dels Grau n'Andreu i els seus fills Andreu i Gabriel. La signatura de la treva ve acompanyada d'un compromís pel qual els Grau demanen que el Duc de Cardona doni una solució per la possessió dels masos Granelles i Rossinyoles. (47)

La solució arbitral es deuria decantar en favor dels Aguilera, tal vegada perquè el batlle d'Òdena en aquells moments era el mateix Pere Aguilera. Aquesta solució no va agradar ni satisfer els Grau, perquè el mes de novembre del mateix any, n'Andreu Grau menor de dies, cremarà vuit pallers que hi havia al mas de la Pedrissa, suposant que tots ells pertanyien a Rafael i Pere Roca perquè "*...tenint bando dit Andreu Grau ab en Pere Aguilera del mas de Aguilera del terme del Castell de Odena e en dit bando hanave en companya del dit Aguilera en Joan Busquer nebot de dit Raffel Rocha...*" i "*... lo dit Andreu Grau te desafiat en Joan Busquer ... y a tots sos parents amichs y valedors...*". En Joan Busquer serà el personatge més actiu i participatiu dins del bàndol dels Aguilera i com deia Andreu Grau "*... se metie tant avant y alla ahont no li calie de dit bandol de Aguilera..*". (48) La relació d'en Busquer amb el bàndol Aguilera venia per la seva germana Joana, casada amb en Pere Aguilera fill d'en Francesc del mas Rossinyol de Moragues. (49) En Rafael Roca narrarà el resultat de l'acció "*... un paller gros que ell tenia en la sua era y en hun paller y mig de palla que tenia en la dita era en Joan Bertran son gendre de ell testimoni deposant e tambe meteren foch y cremaren en la matexa nit tres pallers sencers y mig paller de palla que mon germa en Pere Rocha del matex loch de la Pedriça tenia en la sua era que es situat prop lo dit loch de la Pedriça y havie hun de dits pallers de Johan Aguilera de Agualada -germà d'en Pere - y hun altre pallaret ere de Anthoni Francoli de la vall de Sant Feliu del terme del castell de Castellauli*".

Alguna altra acció hauria comès en Andreu Grau perquè en aquells moments "*nol dexaven entrar en lo terme del Castell de Odena pero que algun dia ell hi anirie e hi farie fumada ...*" i a més amenaçava "*que tenia moltes ganes de cremar quatre cases en lo terme del castell de Odena*". Deduïm que aquestes quatre cases podien ser el mas Aguilera, el mas Rossinyol de Moragues, el mas Conill (50) i el mas de la Pedrissa.

(47) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, n° 84.

(48) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa n° 270. Any 1522.

(49) AHCI. Secció API. Sèrie Testaments. Caixa n° 416.

(50) Actualment el mas Conill és el mas Busquer d'Òdena.

Aquesta bandositat rural arrossegà diferents nivells de solidaritat, connivències de desigual eficàcia o importància, i on la família serà la principal fautoria. Això es demostrarà en la participació i ajuda de tots els membres, en major o menor grau, en les diferents accions que portaran a terme contra la bandositat rival. Recordem que les solidaritats i obligacions familiars afectaven a parents, amics, mossos i valedors. Sabem que els Grau es trobaven amb els seus seguidors a l'hostal de la Regordossa de Castellfolit del Boix "*... nos gordavem de una gran bandositat en que erem desafiats en bens y en persones e que moltes vegades nos arribats molts bandoles en nostra casa y hostal de Regordossa*", mentre que els Aguilera es trobaven al mas Aguilera, al mas Aguilera de la Rovira i al mas Major del castell de Maçana.

Els valedors de les treves pertanyeran al grup familiar o d'amics de cadascun dels dos bàndols, i a la vegada alguns d'ells tornaran a repetir el seu paper de valedors en les subsegüents treves. Per part dels Aguilera seran valedors Jaume Marques del mas Musoleres de Castellolí, Antoni Martí del mas d'Oronies, Joan Soler paraire d'Igualada, Joan Tries prevere d'Igualada, Melcior Aguilera paraire d'Igualada i Nicolau Moragues del mas de la Viastrosa d'Òdena. Per part dels Grau seran Joan Roca de Manresa, Joan Torra de Salellas casat amb una Margarida Grau - germana o filla d'Andreu Grau -, Joan Muntaner de Castellfolit del Boix, Antoni Grau de Sant Feliu de Castellolí, Francesc Baró de Castellolí, Vicens Amat de Sant Feliu de Castellolí i Antoni Mussarro de Capellades.

Un altre incident ens ve a demostrar com aquesta xarxa de solidaritats s'anava eixamplant i podia acabar afectant a bona part dels habitants del terme d'Òdena. El març de 1523, "*desset homens armats ab ballestes parades y ab una scopeta y ab un cavall cuitaren y en calçaren molt fort en lo terme de dit castell de Jorba a Pere Johan Ferrer del mas del Puig ... de Jorba*". (51) El motiu que va desencadenar aquesta persecució, van ser les coltellades que Antoni Sanahuja del terme de Montbui va fer a Jaume Bonastre del terme d'Òdena. Quina relació té aquest fet amb la lluita de faccions Aguilera - Grau ? En Jaume Bonastre era cosí-germà de Antoni Francolí de la Vall de Sant Feliu, persona afectada per la crema dels pallers de l'era dels Roca de la Pedrissa. A la vegada, en Jaume Bonastre és germà d'en Bartomeu que està dins del bàndol dels Aguilera. A més trobem com a cap d'aquest grup armat a Joan Busquer. Però aquesta xarxa de solidaritat encara es perllonga més, perquè quan es pregunta a Pere Joan Ferrer els motius de la persecució, aquest contesta que podia estar motivada per la bandositat que tenia la seva família amb Pere Tries jurista d'Igualada, el germà del qual en Joan Trias prevere d'Igualada signarà com valedor de la família Aguilera en la treva de 1522, i el mateix Pere Tries actuarà d'assessor de Pere

(51) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa nº 271. Any 1523.

Aguilera "*tant de paraula com en scrits*" quan aquest últim detenti el càrrec de batlle d'Òdena.

D'altra banda, Antoni Sanahuja era cosí-germà d'en Pere Joan Ferrer i aquest era fill d'Antoni Ferrer de l'Espelt. Un altre fill d'Antoni, en Joan estava casat des de l'any 1511, amb Caterina Ventallols, el pare de la qual, en Jaume Ventallols del mas Ventallols d'Òdena, passarà a ser curador dels béns del seu net Joan Ferrer davant la prematura mort del seu pare. (52) El fet és que els Ventallols passaran a tenir bàndol obert amb els Busquer del mas Conill i això els enemistarà amb els Aguilera. També hem de dir que Jaume Ventallols actuarà com a tutor de Marc Grau cosí-germà d'Andreu Grau del mas Guarro, juntament amb Pere Joan Cuiner, Miquel Figuera, Joan Vallès de Montbui i Jaume Estruch d'Esparraguera. A la vegada en Berenguer Borras i els seus fills Miquel i Jaume del mas Montblanch d'Òdena tenien bàndol contra els Ferrer de l'Espelt i en la signatura de treves que faran l'any 1524 donen com a valedor a Pere Aguilera del mas Aguilera. (53)

Davant el caire que prenia la lluita entre les dues famílies, Lluís de Gravalosa procurador de la conca d'Òdena pel Duc de Cardona, intentarà neutralitzar aquestes mobilitzacions armades i obligarà a signar el juny de 1523 unes noves treves temporals entre Pere Aguilera i Andreu Grau. Al mateix temps també s'obligava a signar treves temporals entre Jaume Busquer del mas Conill i Andreu Grau. (54)

Poc temps va durar la concòrdia, perquè al mes següent en Joan Busquer acompanyat de tres homes més, coltellaran a Antoni Mussarro fins deixar-lo mig mort mentre treballava carregant garbes en un camp del seu sogre Andreu Grau. (55) En Antoni narrarà que "*lo dit Joan Bosquer me dix traydor que ara teniu de morir no sabeu vos que jo tinch desafiats quants faran fahena en aquesta casa den Grau*", i després de ferir-lo i dexar-lo estès al camp "*ma muller que estave tambe en casa de dit mon sogre per ajudar los a batre senti los crits que jo cridava*", i amb l'ajuda d'en Ventallols i altres membres de la casa el van portar al mas per curar-li les ferides. Curiosament al cap d'uns dies Joan Busquer s'aproparà al mas Guarro amb actitud amenaçadora i desafiant sense obtenir-ne cap resposta.

L'aferissada bandositat continuarà i aquesta vegada amb l'intent dels Grau de malferir al cap del bàndol contrari. Un document del desembre del mateix any ens explicarà com un bover que treballava a les ordres del cap del mas Aguilera és obligat per Andreu Grau a abandonar la feina i a contestar a una

(52) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 84.

(53) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 86.

(54) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Varis notaris, nº 1209.

(55) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa nº 270. Any 1523.

sèrie de preguntes referents al mas on treballava sota l'amenaça de la degollació:

"exint de la casa de Pere Aguilera del terme del castell de Odena mon amo ab quatre bous que hanave a pasturar la volta del mas de les Rovires ço fui ben enlla en una pineda... me hisqueren dos homes ab ballestes parades... me digueren ab qui estave e jo digui que estave ab en Pere Aguilera e axi lo dit home barbut me dix que baldament que men hanas de la casa del dit Aguilera sino que ells me degollarien..."

... E apres me digueren aquells dos homes em demanaren quanta gent portave lo dit Pere Aguilera ab si i quanta gent hi havie en casa de dit Aguilera de nit e jo digui que hores hi havie deu o dotze homes y altres voltes no ni havie sino sinch o sis y altres voltes tres o quatre..."

... e apres me digueren ... qui ere lo qui palave la palla tots vespres en la era del dit Pere Aguilera e jo digui que no la pelave mon amo que jo la pelave del que hi eren e ells digueren me laltre vespre te hagueren donat be sino que la gossa ladra que pensaven que ton amo ere lo qui pelave la palla y sino que la goça ladra te hagueren be acoltellejat..." (56)

A resultes d'aquest incident, la família Aguilera farà servir les seves influències sobre el procurador de la Conca d'Òdena, doncs, el 20 de desembre del mateix any trobem a la presó del castell de la Pobla de Claramunt a familiars i seguidors del bàndol dels Grau: Pere Merconal i Joan Merconal germans del mas de la Plana del castell de Claramunt, Miquel Grau i Joan Grau germans del mas Guarro i Joan Amat de la vall de Sant Feliu. (57)

L'agitació i la virulència de l'any 1523 no es donarà a l'any següent, al menys no tenim constància documental d'incidents entre les dues famílies. El fet és que a partir de l'any 1524 membres dels dos bàndols comencen a signar novament treves. Així a finals de l'any 1524 Joan i Rafael Roca de la Pedrissa signen treves amb Joan Marimon i els seus fills Joan i Pere del mas Grau de Castellfolli, essent valedor per part dels Roca, Pere Aguilera. (58) A principis 1525 Joan Aguilera pagès d'Igualada i germà d'en Pere signa també treves amb Jaume Grau del mas Grau de Rubió, (59) i finalment el març del mateix any a instàncies del procurador del duc de Cardona i amb la intenció d'estrancar la cadena de solidaritats familiars i particulars que multiplicava els greuges individuals, s'obligarà als caps visibles dels dos bàndols signar treves definitives per acabar amb la pràctica d'aquesta violència privada. L'acceptació d'aquestes treves significarà pels Aguilera haver de pagar cinquanta florins al tresorer del duc de

(56) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa nº 270. Any 1523.

(57) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 86.

(58) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 86.

(59) AHCI. Secció API. Sèrie Protocols nº 227.

Cardona com a responsables del trencament de la treva de l'any 1523. (60) No hem pogut comprovar si la mort sobtada a principis de l'any 1525 d'en Gabriel Aguilera germà d'en Pere (61) , o l'empresonament d'Andreu Grau al castell de la Pobla de Claramunt amb altres del seu bàndol acusats de robatoris i assassinats, tenen res a veure amb la entesa i concòrdia dels dos bàndols.

Per part del bàndol Aguilera signaran les treves en Pere Aguilera i els seus fills Bartomeu, Antoni i Pere; en Francesc Aguilera del mas Rossinyol de Moragues i els seus fills Pere i Jaume; en Joan Aguilera pagès d'Igualada i Joan Grasa; en Joan Busquer del mas Conill; en Pere Roca i Rafael Roca del lloc de la Pedrissa i Joan Roca del mas Bocater. Per part del bàndol Grau signaran les treves en Andreu Grau i els seus fills Andreu, Pere i Antoni; en Joan Vallès i Pere Valles del mas Carrers de Montbui; en Mateu Vallès del Bruc, en Felip Mateu de Castellolí i els seus fills Climent, Salvador; en Benet Guarro i el seu germà Joan Guarro del castell de Claramunt i Gabriel Musarro de Capellades.

REPERCUSSIONS SOCIALS

La violència entre les dues famílies finalitzarà amb la signatura de les treves de l'any 1525, però la repercussió social haurà afectat negativament als Grau del mas Guarro més que no pas als Aguilera que mantindran la seva posició folgada i influent dins de la societat pagesa del terme d'Òdena, com ho demostra el fet que l'any 1529, Pere Aguilera actui com procurador de la Universitat d'Òdena per comprar cinquanta lliures de blat a Joan Sabater de les Esplugues del terme de la Pobla de Claramunt (62) o el cas encara més significatiu, quan l'any 1533 arran d'uns robatoris en el mas Martí de la Pedrissa, en la casa d'en Calvet del castell d'Òdena i en la rectoria de Sant Pere d'Òdena, s'acusarà de lladres a Joan Grau i Gabriel Grau germans del mas Guarro. A més Joan Grau comentarà "*... ja son stats a casa de mon germa lo hereu y an scorcollada la casa y presa ma cunyada y a dit mon germa de jurament quan havien que nosaltres no hi eren estats y no es be que primer deurien mirar... abans de envergonyir a ningú...*". Hem d'entendre a resultes d'aquest comentari que el respecte i la posició social del mas Guarro havia quedat mermada arran de les bandositats. A la vegada, en el mateix procés se'ns descriu els Aguilera com a persones ben situades i que es preocupen per les famílies més necessitades del terme donant-els hi feina com en el cas de Benet Codol del mas de l'Abella, que era considerat "*... molt pobre y miserable y tant que aquestos anys passats hanave*

(60) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 87.

(61) AHCI. Secció API. Sèrie Protocols. Notari desconegut, nº 228

(62) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 91.

acaptant y fehia hanar sa muller acaptar...", i fent d'avaladors de diferents deutes, com en els casos del citat Benet Codol l'any 1534 i 36 o de Joan Gascó pagès d'Òdena, l'any 1536. La solidaritat d'en Codol vers els Aguilera es demostrarà quan "*... mossen Berthomeu Gili ana a confessar anem Pere Aguilera del mas de les Rovires del terme de dit castell de Odena qui estave mal e jo acompanyave ensemps ab hun fill den Pere Vilades de dit terme quel havie anat a demanar... y quant forem al mas de les Rovires lo dit mossen Gili confessa lo dit Pere Aguilera y havent lo confessat en Pere Aguilera pare de dit Pere Aguilera me prega que jo tornas acompanyar lo dit mossen Gili a Odena...*". (63)

En el mateix procés també s'acusava de lladre a Benet Codol, però la seva filiació al bàndol dels Aguilera sembla ser que el va salvar de l'empresonament, deducció que fem arran d'un document de l'any 1540 on els germans Joan i Gabriel Guarro demanen perdó dels seus actes al procurador del duc de Cardona.

La bona situació econòmica dels Aguilera es pot constatar al llarg del primer terç del segle XVI amb actuacions com l'arrendament de la taula de la carn l'any 1513, (64) l'arrendament de les rendes del terme d'Òdena l'any 1521-22-23, (65) o la participació d'en Bartomeu i Francesc Aguilera, com avaladors en l'arrendament de les rendes d'Òdena i de la Vall del Lord de l'any 1530 (66), i novament l'any 1536, Pere i Bartomeu Aguilera juntament amb Marc Torelló cunyat d'en Francesc Aguilera com avaladors en l'arrendament de les rendes d'Òdena i Castellolí . (67)

SORGIMENT D'ALTRES BANDOSITATS

La conflictivitat dels dos bàndols hauria arribat al seu fi l'any 1525, encara que l'any 1534, parents dels Aguilera com Joan Rigolfes pagès del mas de Potes d'Òdena signava treves amb parents dels Grau del mas Guarro com eren els Amat de la Vall de Sant Feliu de Castellolí.(68) Malgrat tot, encara restava oberta la bandositat entre els Ventallols del mas Ventallols de la Costa contra els Busquer del mas Conill i els seus familiars i valedors, entre els quals destacaven els membres de la família Aguilera. La participació d'aquests últims serà de mera complicitat i no de participació directa en els fets que es donaran. La seva

(63) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa nº 252. Any 1533.

(64) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 76.

(65) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 83.

(66) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 92.

(67) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 97

(68) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, nº 95

complicitat estarà dirigida a l'aprovisionament de menjar, d'amagatall i lloc de dormir "*...nos ne tornarem tots arrere y vinguerem a dormirnos ne al mas de la Rovira del terme dodena hont esta lo fill den Aguilera de la costa...*". (69) Ara bé no descartem pas que algun dels fills d'en Pere Aguilera participés obertament al costat de Joan Busquer en aquesta lluita contra els Ventallols i més endavant contra Gabriel Trullols batlle d'Igualada pel monestir de Sant Cugat, com és el cas d'en Joan Aguilera que signarà les treves amb Jaume Ventallols i Jaume Rius germanastre d'en Ventallols l'any 1549, (70) o el cas de Joanot Aguilera fill d'en Francesc Aguilera del mas Rossinyol de Moragues que farà tasques de vigia pujant "*... sobre lo pujol ahont beneexen lo terme lo dia de Santa Creu de Maig porque des de alli se mire quasi tot lo terme de Odena...lo dit Busquer y los altres qui eren ab ell lo y havien fet pujar per veure si venie gent...*". (71)

En Joan Busquer serà el membre més actiu, organitzatiu i participatiu en les lluites de faccions hagudes entre els Aguilera i els Grau i alhora entre els Busquer i els Ventallols, anteriorment contra els Ferrer de l'Espelt i més endavant contra els Trullols d'Igualada. En tots els documents notariais apareix sempre com el capítol de la formació armada. Els membres que formaran part del seu bàndol seran majoritàriament pagesos, alguns d'ells hereus i altres fadristerms, la majoria dels termes d'Òdena, Rubió, Sant Pau de la Guàrdia i Prats de Rei, però també hi haurà gent d'oficis artesanals com boters i paraires de llana i membres de la classe dirigent d'Igualada com Pere Tries, jurista o cavallers d'altres poblacions com en Roig de Montblanc que es veuran involucrats en aquestes lluites.

Els documents judicials no arriben a especificar el motiu desencadenant de la discòrdia. El misteriós buit documental entorn als seus primers dies o primeres setmanes queda com un enigma més. Les distorsions de les fonts i moltes vegades el seu silenci, ens fan plantejar la pregunta de quina hauria estat en realitat l'autèntica causa de la lluita de faccions que estem treballant.

El fet és que el mes de setembre de l'any 1525, aprofitant la celebració a Òdena de la festa del ciri de les dones on hi havia "*...logats juglars per metre dit ciri y balla y fer lur festa com acustumen...*" Joan Busquer intentarà i aconseguirà humiliar públicament a Jaume Ventallols del mas Ventallols de la Costa en aquells moments batlle d'Òdena, presentant-se a la festa amb "*...setze homens ben armats y apunt ab ço es los quatorze ab ballestes parades y dos ab lances spases y broquers...*". Joan Busquer demanarà a Ventallols que el guiés pel terme tenint per resposta "*...que lo senor mossen Luis de Gravalosa procurador en la Concha de Odena lo tenia desguiat e que jo no podia guiar a negu que dit procura-*

(69) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa nº 264. Any 1534.

(70) AHCI. Secció ANI. Notari Joan Martí Franquesa. Any 1549.

(71) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa nº 253. Any 1525.

dor tingues desguiat...". Recordem que hi havia la prohibició expressa d'otorgar guiatge als foragitats de pau i treva, als assassins i als gitanos. Acte seguit en Ventallols intentarà capturar-lo ordenant a persones del poble que l'ajudessin a fer-ho tenint per resposta el silenci i la desaprovació del fet, sobre tot per part de persones solidàries amb en Busquer. Hem de pensar que en aquesta festa hi deurien ser presents molts membres de les famílies valedores d'en Busquer. Davant d'aquesta desobediència Ventallols obligarà "*... en Pau martí de la dita fortalesa del castell de Odena qui alli ere present que hanas a repicar les campanes de la esglesia...*" (72) sota la pena de deu lliures si no complia el manament. Curiosament Pau Martí serà a partir de l'any 1526 el sogre de l'anomenat Busquer, però, en aquells moments obeint les ordres del seu batlle es va arriscar a ser mort o malferit pel mateix Busquer. Finalment en Busquer una vegada aconseguit el seu propòsit, marxarà del castell d'Òdena perseguit sense gaire perill per un somatent senyorial limitat en efectius i indiferent a la persecució.

Desconeixem què deuria passar després i en els anys posteriors, ara bé l'any 1530 se signaran les treves entre els Ventallols i Joan Busquer donant per finalitzada la violència entre les dues famílies. (73) Sembla ser que en Joan Busquer sortirà impunitiu de totes les seves accions, tal vegada afavorit per les mancances de l'aparell repressiu de l'època, i també per la gamma de solidaritats i complicitats de les quals gaudia. L'any 1533 serà perdonat pel procurador del duc de Cardona en Lluís de Gravalosa, però haurà de pagar dinou lliures avalades per Pere Aguilera i Antoni Roca del mas de la Pedrissa.(74)

Noves notícies d'ell, les trobem l'any 1534, quan es troba en bàndol obert contra Gabriel Trullols batlle d'Igualada pel monestir de Sant Cugat del Vallés. El desencadenant d'aquesta nova lluita faccional cal cercar-la en l'ofici de pres-tamista i venedor de cereals que realitzava en Trullols. El 1529 deixarà una quantitat de diners a Pere Joan Francolí i Antoni Francolí de la Vall de Sant Feliu de Castellolí, Jaume Busquer del mas Conill, Antoni Roca de la Pedrissa, Francesc Aguilera del mas Rossinyol de Moragues d'Òdena i Gabriel Vilarrubies del mas Rigat de la Pobla de Claramunt. No sabem si la quantitat va ser tornada o la pressió sobre els citats parents d'en Joan Busquer va ser el desencadenant, el cert és que al costat d'en Busquer hi trobarem Marc Roca germà dels Roca de la Pedrissa i algun altra parent. En aquesta ocasió se l'acusarà d'haver cremat quatre pallers de'n Trullols, però fins i tot essent la seva acció en la vila d'Igualada, podrà disposar de tota la complicitat local i adhesió faccional que en conseqüència restarà efectivitat a la repressió contra el seu bàndol. De nou voldrà humiliar al

(72) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa n° 253. Any 1525.

(73) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Varis notaris, n° 1209.

(74) ACA. Secció Protocols. Sèrie Igualada. Notari Jaume Honorat Franquesa, n° 94

seu contrari fent una acció semblant a la realitzada l'any 1525 contra Jaume Ventallols. En aquesta ocasió, aprofitant que la majoria dels habitants estaven en la Fira de Santa Coloma, entrarà pel portal de Soldevila amb una força de trenta homes armats "...*corregue la vila fins a la plassa nova...*" i allí desafià al sotveguer el qual responia als crits de traïdor, tenim el rei. Novament la sortida del sometent contra la quadrilla d'en Busquer no tindrà cap tipus d'efecte, potser per la manca de combativitat dels seus components i per la falta d'efectius. (75)

CONCLUSIÓ

Bandositat i bandoler eren expressions que podien voler dir al llarg dels segles XV i XVI, qualsevol cosa i encobrir conflictes de tota mena. La imatge de pagesos i menestrals armats no són una singularitat en el context de l'època i ens recorden la pervivència d'antics costums de fer justícia i de recórrer a la guerra privada de forma legal. L'estudi de la bandositat entre els Aguilera i els Grau ha intentat demostrar com la detentació del domini útil d'uns masos rònecs va ser la causa de l'enfrontament entre les dues famílies. L'aparició de les solidaritats provocarà la divisió de la comunitat camperola del terme d'Òdena vers una de les faccions, en part gràcies a les polítiques matrimonials portades a terme per cada un dels bàndols, encara que hem pogut detectar documentalment una decantació majoritària cap el bàndol Aguilera, mentre que els Grau trobaran la seva xarxa de solidaritats fora del terme. També cal tenir present, la complicitat de les autoritats subalternes, que aixoplugaran sota la seva protecció els membres de les bandositats a les quals pertanyin o tinguin complicitat, fent que la solució del conflicte s'allargui i que l'aparell repressiu estigui mancat de qualsevol efectivitat.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOBERRO, A.; *Visió popular del bandolerisme del XVII: una aproximació*. 1er. Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Barcelona, 1984.
- AVENTÍN PUIG, M.; *La societat rural a Catalunya en temps feudals*. Barcelona, 1996.
- BOLÒS, J. de; *El mas, el pagès i el senyor*. Barcelona, 1995.
- CHIA, J. de; *Bandos y bandoleros en Gerona. Apuntes históricos desde el siglo XIV hasta mediados del XVII*. Girona, 1888-90.
- CRUZ RODRÍGUEZ, J.; *Els privilegis de la vila d'Igualada*. Barcelona, 1990.
- DURAN, E.; *Les Germanies als Països Catalans*. Barcelona, 1982.

(75) AHCI. Secció API. Sèrie Justícia. Caixa n° 253. Any 1534.

ELLIOTT, J.H.; *La revolta catalana (1598-1640)*. Barcelona, 1966.

REGLÀ, J.; *El bandolerisme català del Barroc*. Barcelona, 1966.

SALES, N.; *Senyors bandolers, miquelets i botiflers*. Barcelona, 1984. *Existí un badolerisme català del Barroc ?*. L'Avenç nº 104, 1987. *Els segles de la decadència. Segles XVI-XVIII*. Història de Catalunya. Volum IV. Barcelona, 1989. *Alguns problemes metodològics entorn a la investigació de moviments populars i altres "turbacions" (dels segles XV al XVIII)*. Revoltes Populars contra el Poder de l'Estat. Col.lecció Actes de Congressos nº 3. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1992.

SANMARTÍ ROSET, C.; *La pagesia benestant al Bages. El mas Sanmartí*. Manresa.

SEGURA, J.; *Història d'Igualada*. Barcelona, 1907-08.

SERRA PUIG, E.; *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII*. Barcelona, nº 1988.

TERMENS, M.; *Òdena "Història de l'Anoia"*. Volum I. Manresa 1988.

TERRADES SABORIT, I.; *El Cavaller de Vidrà*. Barcelona, 1987. *El món històric de les masies*. Barcelona, 1984.

TORRES, X.; *Senyors i bandolers de l'Antic Règim*. L'Avenç nº 82, 1985. *Guerra privada y bandolerismo en la Cataluña del Barroco*. Història Social nº 1, 1988. *Alteracions aragoneses i bandolerisme català. Nyerros i cadells a les terres de Ponent (1579-1599)*. Recerques nº 22, 1989. *Els bandolers (S. XVI-XVII)*. Vic, 1991.

VALLS JUNYENT, F.; *La Dinàmica del canvi agrari a la Catalunya interior. L'Anoia, 1720-1860*. Barcelona, 1996.